

RECENZJE

Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym
PL ISSN 1643-8191, t. 25 (2)/2013, s. 301–329

Świętokrzyskie studia historyczno-archiwalne,
red. Edyta Majcher-Ociesa, Hubert Mazur,
Wiesława Rutkowska, Hubert Wilk, Kielce 2012, ss. 340

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2013.026>

W 2012 roku ukazał się pierwszy tom „Świętokrzyskich studiów historyczno–archiwalnych” pod redakcją Edyty Majcher-Ociesy, Huberta Mazura, Wiesławy Rutkowskiej i Huberta Wilka. Jest to nowe przedsięwzięcie wydawnicze Archiwum Państwowego w Kielcach. Tom liczy 340 tstron i został wzbogacony przez autorów poszczególnych artykułów o liczne aneksy i zestawienia. Publikacja zawiera również ilustracje, jedną z ciekawszych jest memoriał Aleksandra Markiewicza do Wojewody Kieleckiego w sprawie utworzenia archiwum w Kielcach przechowywany w Archiwum Państwowym w Kielcach. Tom ten stanowi pokłosie konferencji naukowej pt. „Z dziejów działalności Archiwum Państwowego w Kielcach”, która odbyła się w 2011 roku w Kielcach. Spośród wszystkich artykułów wydanych w tomie, siedem z nich zostało wygłoszonych podczas tej konferencji. Publikację wzbogacono natomiast o artykuły oparte o materiał źródłowy pochodzący z zasobu archiwum. Jest ona ukierunkowana tematycznie na Archiwum Państwowe w Kielcach, które po 14 latach przerwy wydawniczej, postanowiło powrócić z nową serią. W czternastu artykułach opisano między innymi historię Archiwum Państwowego w Kielcach, jego działalność naukowo-wydawniczą, prace w zakresie kształtowania zasobu, funkcję edukacyjną tegoż archiwum oraz artykuły oparte na materiałach źródłowych z zasobu.

Publikacja nie zawiera tekstów typowych dla tego rodzaju serii, nie ma w niej recenzji, omówień, kroniki. Zamieszczono w niej materiały w formie studiów, a rozważania oscylują wokół problematyki archiwalnej w zakresie archiwoznawczym i źródłoznawczym.

Pierwszym z artykułów jest *Historia Archiwum Państwowego w Kielcach* autorstwa Iwony Pogorzelskiej, w którym autorka zajęła się genezą placówki, sięgając do XVIII i XIX wieku. Omówiła zawilości i związane z ewakuowaniem części zasobu do Rosji podczas I wojny światowej oraz etapy formowania się archiwum już po odzyskaniu niepodległości. Dalej autorka skupiła się na omawianiu organizacji, struktury, siedzib i realizacji zadań archiwum. W trakcie historii tegoż archiwum przewinęło się przez nie wielu uznanych archiwistów m. in. Franciszek Paprocki czy Piotr Bańkowski. Artykuł został opatrzony kolorowymi zdjęciami obrazującymi plany i rysunki siedzib Archiwum Państwowego w Kielcach, pochodzącymi z zasobu archiwum.

Anna Smorąg w artykule pod tytułem *Działalność Archiwum Państwowego w Kielcach w zakresie kształtowania zasobu archiwalnego* omówiła działania archiwum w kwestii nadzoru i selekcji archiwalnej prowadzonej przez kielecką instytucję. Autorka najpierw stara się wyjaśnić pojęcie „kształtowania zasobu archiwalnego”, aby w dalszej części skupić się kolejno na selekcji instytucji tworzących zasób archiwalny, podlegających pod AP w Kielcach, dalej na kontrolach przeprowadzanych w archiwach zakładowych, następnie nad brakiem archiwalnym we wszystkich jego aspektach. W podsumowaniu Anna Smorąg zaznaczyła, że kształtowanie zasobu archiwalnego to jedno z podstawowych zadań statutowych archiwów państwowych. Zauważyła również, że istota kształtowania mieści się w dobrze prowadzonym nadzorze archiwalnym i przemyślanej selekcji tych materiałów.

Działalność naukowa i wydawnicza Archiwum Państwowego w Kielcach w latach 1984–2011 została przedstawiona w artykule Huberta Mazura. Na wstępie autor zaznaczył, że oprócz urzędowych powinności archiwa powinny zajmować się działalnością naukową w stopniu porównywalnym – ma tu na myśli działalność wydawniczą. H. Mazur chronologicznie omówił działalność archiwum na przestrzeni czasowej zawartej w tytule. Artykuł uzupełniono o zestawienia tematyki podejmowanych wydawnictw

oraz liczby autorów. Całość zwieńczona jest aneksem, na który składa się bibliografia publikacji oraz zestawienie referatów wygłoszonych na zebraniach i konferencjach naukowych kieleckiej placówki w latach 1984–2011.

Ten sam badacz w kolejnym artykule *Rzecz o edukacyjnej funkcji Archiwum Państwowego w Kielcach* przedstawił wzrost i przyczyny zainteresowania funkcją edukacyjną archiwów. Umieścił ten proces w latach 90. XX wieku i początku XXI wieku, kiedy to nastąpiło zainteresowanie edukacją archiwalną. Jako przyczyny tego procesu podaje m.in. zmiany ustrojowo-polityczne i chęć czerpania wzorców z krajów zachodnich, gdzie funkcja edukacyjna jest już od dawna bardzo rozbudowana. Następnie wymienił i scharakteryzował formy edukacyjne prowadzone przez archiwa. Umieścił wśród nich organizowanie wystaw, wykładów, lekcji archiwalnych, zajęć dla studentów, konkursów, spotkań i warsztatów, udział w festiwalach, dniach otwartych. Autor zaznaczył, które z form realizowane są przez kieleckie archiwum. W konkluzji zauważył, że w realizowaniu zadań edukacyjnych i promocyjnych instytucji takich jak archiwa coraz większą i znaczącą rolę odgrywa Internet.

Tekst Jana Głównki pt. *Rola archiwaliów w budowaniu muzealnej narracji historycznej – stała wystawa historyczna „Z dziejów Kielc”* rozpoczyna zakreszenie genezy i działalności Muzeum Historii Kielc. Istotą tego artykułu jest przedstawienie wagi i funkcji materiałów archiwalnych w ekspozycjach muzealnych na przykładzie wystaw w Muzeum Historii Kielc. Niejednokrotnie podkreślono wkład Archiwum Państwowego w Kielcach w realizację wystaw muzealnych, szczególnie tych dotyczących historii miasta.

Wiesława Rutkowska w artykule *Materiały archiwalne do dziejów Itży w starachowickim oddziale Archiwum Państwowego w Kielcach* przeanalizowała materiały źródłowe do dziejów Itży, które stanowią jedno z cenniejszych i kompletniej zachowanych zespołów archiwalnych przechowywanych w AP Kielce Oddział w Starachowicach, który istniał do 2011 roku. Cały tekst jest swoistego rodzaju pamiątką po działalności tamtejszego oddziału kieleckiego archiwum. Autorka podzieliła tekst rzeczowo, omawiając kolejno administrację miasta Itży, jego rozwój przestrzenny, stosunki społeczne, szkolnictwo i kulturę, stosunki gospodarcze – w tym rolnictwo, rzemiosło i przemysł oraz handel. Na koniec Rutkowska podała liczbę jed-

nostek w liczbie 3521, stanowiących archiwalia dotyczące miasta Łży oraz wymieniła zespoły, które do nich należą.

Źródła do badań nad rozwojem przestrzennym, urządzeniem i wyglądem miasta Jędrzejowa w zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach to artykuł Anny Rogowskiej, w którym zostały przekrojowo zaprezentowane materiały archiwalne do badań nad historią tego miasta. Autorka omówiła wyniki kwerendy, przedstawiając poszczególne źródła z zasobu archiwum. W podsumowaniu stwierdzone zostało, że część akt, w tym przede wszystkim najstarsze XIX-wieczne materiały, została już prawie w całości opracowana, w przeciwieństwie do materiałów do dziejów najnowszych Jędrzejowa.

Wiktor Łyjak w artykule *Trzy organowe odstony Archiwum Państwowego w Kielcach* opartym na materiałach z kieleckiego archiwum omówił problematykę ochrony zabytkowych organów w Polsce. Należy zauważyć, że jest to jeden z bardziej niekonwencjonalnych artykułów w zestawieniu tomu „Świątokrzyskich studiów archiwalno-historycznych”, który zakreśla słabo znaną tematykę. Łyjak świetnie wykorzystał niszowy temat do zaprezentowania źródeł archiwalnych. Oprócz tego, że zaprezentował postaci i historię organów z terenów kielecczyny, to jeszcze załączył do artykułu źródła. Na treść tego artykułu powinny zwrócić uwagę osoby szczególnie zainteresowane historią muzyki organowej i samych organów.

Korespondencja rodzinna Wielopolskich z Chrobrza w Archiwum Państwowym w Kielcach to artykuł Arkadiusza Toporskiego, w którym autor pragnął zwrócić uwagę na korespondencję prywatną rodzin arystokratyczno-ziemiańskich. Toporski w bardzo interesujący sposób, na podstawie przeanalizowanej korespondencji, zarysował obraz życia codziennego w Chrobrzu. Ten wyjątkowy zarys problematyki badań nad korespondencją prywatną zwraca uwagę ku tego typu źródłom historycznym, wciąż słabo docenianym przez badaczy. Autor zauważył niezwykły walor tych materiałów, a mianowicie to, że dają one szansę spojrzenia na przeszłość z innej perspektywy, aniżeli przez pryzmat oficjalnej dokumentacji urzędowej.

Edyta Majcher-Ociesa w artykule *Materiały do aktywności gospodarczej Żydów w latach 1919–1939 w województwie kieleckim w zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach* omówiła źródła archiwalne dotyczące podjętego tematu. Autorka skrupulatnie wymieniła wyselekcjonowane zespoły zawierające informacje dotyczące działalności gospodarczej Żydów. Zwróciła uwa-

gę na to, że źródła przechowywane w kieleckim archiwum są wyjątkowo ciekawe i urozmaicone, znajdują się tam zarówno materiały statystyczne, plany, szkice, jak i korespondencja urzędowa i prywatna. Majcher-Ociosa zauważyła, że na podstawie tych materiałów można prześledzić warunki pracy w fabrykach i warsztatach. Problem natomiast stanowi fragmentaryczność danych, bo w niektórych jednostkach brak podstawowych informacji o właścicielach fabryk czy też osobach nimi kierujących. W konkluzji autorka stwierdza, że na terenie Kielecczyny udział Żydów w aktywności gospodarczej był znaczny.

Tekst Sebastiana Piątkowskiego *Akta organizacji konspiracyjnej Polska Niepodległa z lat 1940–1944 w zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach* obrazuje działalność Polski Niepodległej – jednej z organizacji konspiracyjnych okresu II wojny światowej. Autor, na podstawie materiałów archiwalnych przechowywanych w zasobie kieleckiego archiwum, które są bardzo fragmentaryczne, dobrze poradził sobie z ustaleniem funkcjonowania Polskiego Państwa Podziemnego w rejonie świętokrzyskim.

Hubert Wilk w artykule *Zasób Archiwum Państwowego w Kielcach jako źródło do badań nad dziejami regionu świętokrzyskiego w dobie PRL* postanowił podjąć się omówienia przydatności zasobu kieleckiego archiwum jako źródła do dziejów regionu świętokrzyskiego w okresie PRL. Pomimo doskonałego doboru źródeł i ich odpowiedniej krytyki, autor już w tytule artykułu popełnił błąd. Pisząc o zasobie z perspektywy terminologii, mamy na myśli całość materiałów archiwalnych, które znajdują się w Archiwum Państwowym w Kielcach. Zatem przy tak postawionym problemie badawczym należałoby domniemywać, że autor zamierza omówić cały zasób archiwum, który *nota bene* miałby stanowić w całości źródło do badań nad dziejami okresu PRL-u, co oczywiście jest sformułowaniem niepoprawnym, bo założeniem autora było przedstawienie już wyselekcjonowanych zespołów (choćaby na podstawie daty ich powstania).

Listy wchodzące w skład zespołu archiwalnego Wojewódzkiej Rady Związków Zawodowych w Kielcach jako źródło do badań życia codziennego w województwie kieleckim w latach 1976–1980 to artykuł Jarosława Dulciewicza, który w swoim tekście skupił się na skargach pisanych do władz państwowych w drugiej połowie lat sześćdziesiątych. Analiza materiałów pokazała, że autorami korespondencji byli w owym czasie przede

wszystkim robotnicy przemysłowi. Skargi były indywidualne bądź zbiorowe, anonimowe i sygnowane nazwiskiem. Artykuł został wzbogacony o zestawienie tematyki podejmowanej w skargach oraz aneks, w którym zostały zawarte wybrane listy kierowane do władz państwowych.

Anna Jankowska w artykule *Źródła do dziejów Kielc w zasobie Archiwum Państwowego w Radomiu* przedstawiła usystematyzowane materiały do dziejów miasta Kielce, które są przechowywane w radomskim archiwum. Omówiła źródła z okresu porozbiorowego, międzywojennego i okupacji hitlerowskiej. Jak zauważyła autorka, przeprowadzona przez nią kwerenda przyczynia się do bliższego poznania historii miasta Kielce oraz uzupełnia materiały przechowywane w Archiwum Państwowym w Kielcach. Artykuł został uzupełniony o aneks, w którym zamieszczono wykaz jednostek archiwalnych dotyczących Kielc, a które stanowią integralną już część zespołów archiwalnych przechowywanych w Archiwum Państwowym w Radomiu.

Omawiana praca jest wyjątkową publikacją, w całości podejmującą tematykę związaną z rejonem świętokrzyskim. Stanowi bardzo dobrze zapowiadającą się serię wydawniczą. Należy mieć nadzieję, że Archiwum Państwowe w Kielcach nie zaprzestanie wydawania periodyku na kolejne czternaście lat, a wydawnictwo będzie ukazywać się systematycznie i na równym poziomie merytorycznym.

Magdalena Niedźwiedzka (Toruń)